

ВОЛИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

На правах рукопису

ЛЮШУК Катерина Юріївна

УДК 37.02:371.3'001.76+377

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
НАУКОВО-ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ**

13.00.09 – “Теорія навчання”

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:

Лісова Світлана Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор

Луцьк – 2005

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади інноваційно-педагогічних технологій навчання особистості.....	12
1.1. Узагальнення науково-історичних ідей обраної теми.....	12
1.2. Обґрунтування ролі інтенсивних освітніх технологій у навчальному процесі медичного коледжу.....	29
1.3. Дослідження ролі педагогічних технологій у вивченні науково-природничих дисциплін.....	49
Висновки до першого розділу	65
РОЗДІЛ 2. Реалізація дидактичних технологій у процесі навчально-пізнавальної діяльності студентів.....	67
2.1. Використання змісту особистісно орієнтованих технологій у процесі констатуючого експерименту.....	67
2.2. Реалізація дидактичних засад у практичній діяльності при вивченні хімії.....	85
2.3. Дослідження ролі дидактичних технологій у засвоєнні науково-природничих знань.....	103
Висновки до другого розділу	120
РОЗДІЛ 3. Організація проведення дослідження та результати експериментальної роботи.....	122
3.1. Дослідження впливу організаційних аспектів формуючого експерименту.....	122
3.2. Узагальнення результатів формуючого експерименту в процесі засвоєння науково-природничих знань	139
3.3. Реалізація засад формуючого експерименту у навчальному процесі	152
Висновки до третього розділу.....	167
ВИСНОВКИ	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ.....	192

ВСТУП

Актуальність дослідження. Динаміка соціально-економічного розвитку України, детермінована особливостями людського фактору, характером культури попередніх поколінь, актуалізувала проблему інтенсивного пошуку і впровадження педагогічно-інноваційних технологій, які забезпечують передачу позитивного соціального досвіду у загальноосвітній підготовці студента медичного коледжу і впливають на ефективність діяльності вищої школи.

Підготовка студента медичного коледжу як діяльної, творчої особистості з високим адаптаційним потенціалом, фахівця зі сформованими професійно-інтелектуальними, духовними, соціальними позиціями обумовлює необхідність організації навчально-виховного середовища на засадах інноваційно-педагогічної діяльності. Удосконалення роботи вищих навчальних закладів України передбачає впровадження у педагогічний процес нових концепцій та інновацій дидактично-технологічної підготовки фахівців, обґрунтоване використання результатів науково-педагогічних досліджень. Розвиток педагогічно-інноваційних технологій в умовах медичного коледжу відбувається інтегративно з трансформацією, модернізацією ідей вивчення науково-природничих дисциплін та окремих напрямів професійної підготовки, у їх тісному взаємозв'язку з новітнім інформаційним забезпеченням.

Сучасні навчальні заклади звертаються до використання інноваційних технологій у процесі дидактично-технологічної підготовки як до інструментарію двох протилежних аспектів – соціалізації та індивідуалізації майбутнього медичного працівника. У матеріалах нормативно-правової бази, зокрема у Законі України „Про вищу освіту”, у “Національній доктрині розвитку освіти” розкрито стратегію держави щодо розбудови національної системи освіти, адаптації її до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформації та інтеграції у європейське та світове співтовариство у відповідності до вимог Болонського процесу.

У дослідженні дидактично-технологічна підготовка майбутнього медичного працівника виступає імперативом як першочергової (формування узагальненої моделі сучасного фахівця), так і подальшої соціалізації (набуття специфічно-рольових знань). Саме такий розгляд проблеми диктує пошуки та впровадження інноваційних технологій. При цьому дидактична система медичного коледжу виконує одночасно завдання становлення медика як особистості і як суб'єкта професійної діяльності. Проблема професійного мислення у контексті загального інтелектуального розвитку особистості, розв'язання завдань загальної освіти студентів медичного коледжу вимагає акцентування уваги дослідників на питанні дидактично-технологічної підготовки майбутніх фахівців як складника професійної освіти. Необхідність дослідження інноваційних підходів до дидактично-технологічної підготовки майбутнього медичного працівника, врахування основних компонентів впливу на їх реалізацію – одна з провідних проблем сучасної педагогічної науки і практики, що потребує всебічного і уважного вивчення.

У педагогічній науці ще недостатньо досліджена проблема технології організації професійно-творчої діяльності викладачів медичних коледжів в умовах інформатизації освіти, зокрема, питання розробки інноваційних ідей, осмислення їхнього впливу на професійне мислення творчої особистості студента, використання новітніх інноваційних аспектів у дидактично-технологічній підготовці майбутніх спеціалістів. Аналіз науково-теоретичних джерел з проблеми розвитку технологій професійної підготовки у медичних закладах свідчить про недостатність їх використання у реальній педагогічній практиці, про неоднозначне розуміння вченими і практиками цього важливого питання.

Ми виявили, що на сьогодні педагогічною наукою нагромаджений певний досвід вивчення та впровадження педагогічних технологій в навчально-виховний процес вищих закладів освіти. В історико-філософському аспекті

дану проблему розглядали В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, , В.Г.Кремень, В.І.Луговий, О.В.Сухомлинська, В.Д.Шадріков та інші.

Слід зазначити, що проблема професійної освіти з урахуванням ефективності використання технологій дидактично-технологічної підготовки студентів привертала увагу таких науковців як А.І.Бублик, П.Н.Ісаєва, Л.Д.Карпишова, Р.М.Лотовська, А.А.Миролюб, Л.О.Михайлов, О.І.Моїсеєнко, Т.Н.Нікуліна, В.К.Розов, Н.К.Скляренко, І.О.Смолук та ін.

Теоретичні основи дидактично-технологічної підготовки майбутніх спеціалістів з урахуванням їх потенційних можливостей щодо засвоєння загальноосвітніх знань розглядалися суміжно з іншими завданнями С.А.Абдоковим, С.Г.Гасіним, В.О.Кан-Каликом, В.А.Козаковим, М.С.Комаровим, Л.Н.Малишком, Ю.П.Платоновим, І.Ф.Прокопенком, І.А.Сасовою, Г.М.Терещенком.

Загальні психолого-педагогічні аспекти основ управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що є визначальним в системі дидактично-технологічної підготовки, досліджували вчені Б.Г.Ананьєв, В.К.Буряк, І.Д.Бех, П.Я.Гальперін, С.У.Гончаренко, М.Б.Євтух, А.О.Кірсанов, Ю.А.Конаршевський, Н.В.Кузьміна, В.І.Лозова, С.Д.Максименко, М.І.Шкіль, М.Д.Ярмаченко та ін.

Великий інтерес для нашого наукового пошуку становлять праці сучасних авторів США, які розглядали основні концепції професійної підготовки, зокрема, проблеми “розкриття власних цінностей” (Л.І.Расс, С.Б.Сайман, Г.Кірченбаум), аспекти “морального розвитку” (Л.Колберг, М.Прат, К.П.Скот, В.Хантер), засади “виховання характеру” (Дж.С.Беннінг, Д.Віадеро, І.А.Вінн, В.Дж.Гатчінз), у яких аналізуються особливості їх підходів.

Названі дослідження не вичерпують основ використання дидактично-технологічної підготовки медичних працівників у сучасному вищому навчальному закладі. Окремі з них окреслені лише побіжно, на периферії

розгляду інших аспектів, де приділяється певна увага конкретизації завдань означеної проблеми.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей, які є у сучасному навчальному процесі медичних закладів. Воно можливе за умов забезпечення динаміки та удосконалення педагогічних технологій у загальноосвітній підготовці студентів, що складає основу стратегічних завдань розбудови та ефективної діяльності вищих навчальних закладів України. Окреслений стан проблеми та неоднозначність її вивчення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *„Дидактичні засади застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення науково-природничих дисциплін у медичних коледжах”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження розглядається у системі відповідного наукового напрямку Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти і виконано як складник комплексного аспекту „Сучасні педагогічні технології” кафедри педагогіки та психології (РК №0198U000147). Тему узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології Президії АПН України (протокол №6 від 14.06.2005р.).

Об'єкт дослідження – процес реалізації інноваційних педагогічних технологій.

Предмет дослідження – дидактичні засади, методи, прийоми вивчення науково-природничих дисциплін у навчальній діяльності студентів медичних коледжів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні використання інноваційних технологій та експериментальній перевірці впливу дидактичних умов на ефективність їх функціонування в процесі вивчення науково-природничих дисциплін в медичних коледжах.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що технологія засвоєння науково-природничих знань зумовлює необхідність обґрунтування

системи використання інноваційних технологій у медичному коледжі, та розглядається нами як інтегрована закономірність, що передбачає єдність основних компонентів: освітніх, розвивальних, дидактичних, які впливають на інтегрований розвиток науково-природничих та професійних знань у навчально-пізнавальній діяльності.

Відповідно до предмета, мети, гіпотези дисертаційної роботи були сформульовані такі завдання:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці.

2. Розкрити сутність інноваційних педагогічних технологій, визначити їх роль у загальноосвітній підготовці студентів – медиків.

3. Розробити та науково обґрунтувати модель технології загальноосвітньої підготовки студента медичного коледжу.

4. На основі експериментальної перевірки розробити методичні рекомендації для викладачів щодо впровадження в практику роботи медичних коледжів засад інноваційних технологій у процесі загальноосвітньої підготовки студентів.

Методологічною основою дослідження є положення теорії пізнання; сучасні філософські, соціологічні, педагогічні, психологічні концепції про сутність розвитку особистості, детермінованість її поведінки зовнішніми і внутрішніми факторами; ідеї про провідну роль педагогічної діяльності у професійній дидактично-технологічній підготовці; дослідження спілкування як особливого виду технології у навчальному процесі; філософське вчення про єдність закономірностей, взаємовпливів і взаємозалежностей явищ об'єктивної дійсності; провідні ідеї педагогічної інноватики як інтегрованої галузі наукових знань, що дає цілісне бачення сутності найбільш загальних дидактично-технологічних проблем.

Для досягнення визначеної у дисертації мети і розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження: теоретичних (аналіз

філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; моделювання; вивчення, узагальнення і порівняльний аналіз педагогічного досвіду), емпіричних (спостереження, аналіз, анкетування, тестування, інтерв'ю), педагогічного експерименту (констатуючого та формуючого), статистичної обробки кількісних показників.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі медичних коледжів та медичних училищ Волинської та Львівської областей. У експериментальній роботі брали участь 427 студентів, 219 випускників медичних закладів, 37 викладачів вищих навчальних закладів.

Дослідження здійснювалося у три етапи.

На першому етапі (2000-2001 рр.) – підготовчому – проводився теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження, вивчалися історичні аспекти проблеми, стан її розробленості в наукових працях зарубіжних вчених. Визначалися об'єкт, предмет дослідження, конкретизувалися його завдання. Розроблено методику експериментальної роботи. Здійснювалось спостереження за розвитком навчального процесу у медичних закладах освіти, проводилося анкетування, тестування респондентів, яким було охоплено 117 чоловік.

На другому етапі (2001-2003 рр.) – пошуково-експериментальному – проводилась дослідно-експериментальна робота у відповідності з розробленою методикою дослідження. Було визначено роль передбачених в експерименті умов та науково-методичних прийомів, які впливають на рівень та якість технології засвоєння науково-природничих знань студентами медичного коледжу.

На третьому етапі (2003-2005 рр.) – здійснено узагальнення результатів дослідження, удосконалення розробленої нами методики проведення експериментальної роботи з питань динаміки технологій засвоєння науково-природничих знань випускниками медичного коледжу. Застосовано метод

моделювання, який сприяв реалізації рейтингової системи, розвитку логічного мислення студентів, обґрунтуванню суті вивчення технологій засвоєння науково-природничих знань, окремих явищ загальної освіти, тенденцій та закономірностей професійної підготовки майбутніх медичних працівників. Проводилась статистична обробка результатів дослідження. Оформлено результати наукового пошуку, визначено перспективу подальших досліджень.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що теоретично узагальнено методологічні підходи – історико-філософський, системний, проблемний та прогностичний – до інтеграції знань про загальноосвітню підготовку студентів на основі обґрунтованого аналізу філософських, загальнонаукових, логіко-психологічних передумов впровадження інноваційних технологій в системі професійної підготовки майбутнього медика. Обґрунтовано зміст дидактичної технології у навчально-виховному процесі як галузі наукового знання, що досліджує сутність, закономірності та здійснення загальноосвітньої підготовки студентів у медичному коледжі.

Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні ролі основних компонентів дидактично-технологічної підготовки студентів, їх діалектичного взаємозв'язку і взаємозумовленості, об'єктивного стану, тенденцій сучасного розвитку та розкритті змісту поняття „педагогічно-інноваційні технології освіти”; теоретичному обґрунтуванні мети, сутності, принципів, новітніх засад загальноосвітньої підготовки студента медичного коледжу; обґрунтуванні технологічного підходу до процесу формування у майбутніх медиків ґрунтовних науково-природничих знань та засобів ефективної управлінської діяльності викладачів медичного коледжу у реалізації навчального процесу.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні основних шляхів реалізації загальноосвітньої підготовки медиків у вищому навчальному закладі, які впливатимуть на формування професійного мислення студентів через наукову організацію навчально-пізнавальної та культурологічної діяльності, підвищення ролі нових педагогічних технологій, що спрямовані на

розвиток організаційно-фахових якостей студентів медичного коледжу. У процесі науково-пошукової роботи були вироблені конкретні науково-методичні рекомендації щодо впровадження в практику роботи медичних коледжів засад інноваційних технологій. Розроблено посібник з нестандартних занять з хімії для викладачів медичних коледжів і вчителів загальноосвітніх шкіл, практикум з методичними рекомендаціями для проведення лабораторних занять з аналітичної хімії, курс лекцій з теоретичних основ аналітичної хімії для студентів медичних коледжів. Здійснено ознайомлення широкого загалу викладачів вищих навчальних закладів України з ідеями науково-природничої підготовки студентів. З цією метою зроблено доповіді про результати наукових досліджень з обраної проблеми на регіональних, республіканських науково-практичних конференціях у ряді вищих закладів освіти, опубліковано статті з окремих питань технології загальноосвітньої підготовки студентів медичного коледжу, в яких висвітлено аспекти дидактично-технологічної освіти сучасної молоді.

Практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення науково-природничих дисциплін використовувалися викладачами Луцького базового медичного коледжу (довідка №01/192 від 14.10.2005р.), Ківерцівського медичного училища (довідка №01-06/154 від 25.10.2005р.), Луцької філії ТзОВ медичного коледжу „Монада” (довідка №492 від 26.10.2005р), під час роботи курсів підвищення кваліфікації вчителів при Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-267/27 від 20.10.2005р).

Вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечується використанням *аналітичних методів* (доведення результату через логічні перетворення), опорою на фахові наукові розробки і загальновизнані філософські, загальнонаукові, психолого-педагогічні концепції, класичні основи педагогічних технологій, добором відповідного комплексу дослідницьких методів, використанням *експериментальних методів*

(відтворення моделі на практиці та порівняння теоретичних і експериментальних результатів, коректною кількісною та якісною обробкою емпіричних даних, репрезентативністю вибірки), а також *підтвердженням практикою* (збігом обґрунтованих теоретичних положень з практичними ситуаціями) та позитивними наслідками результатів дослідження.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження щодо використання інноваційних педагогічних технологій у процесі засвоєння науково-природничих знань студентами медичних коледжів обговорювались на засіданнях циклової комісії фармацевтичних і хімічних дисциплін, педрадах Луцького базового медичного коледжу, кафедри педагогіки Волинського державного університету ім. Лесі Українки, доповідались на Всеукраїнській науковій конференції “Стан та перспективи шкільної хімічної освіти” (5-6 жовтня 2005 року м. Суми), на звітних науково-практичних конференціях викладачів Волинського державного університету імені Лесі Українки (квітень 2004р., квітень 2005р., м. Луцьк), на методичних об’єднаннях та семінарах, які проводились на базі Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 7 наукових і науково-методичних працях, з них 4 у фахових виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків (обсяг основного тексту – 172 сторінки), списку використаних джерел (240 найменувань, з них англійською мовою - 10) та додатків. У роботі подано 13 таблиць на 13 сторінках, 2 рисунки, 1 схему на 3 сторінках. Повний обсяг дисертації – 220 сторінок.

Теоретичні засади інноваційно-педагогічних технологій навчання особистості

1.1. Узагальнення науково-історичних ідей обраної проблеми

У національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначається, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства.

Власний науковий пошук ми розпочали із ознайомлення з сучасними дослідженнями, здійсненими в Україні, серед яких відзначаємо: Завгородня Т.К. “Розвиток теорії і практики навчання в Галичині (1919-1939 роки)” (2000); Курляк І.Є. “Розвиток класичної освіти на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття)” (2000); Круцевич Т.Ю. “Управління фізичним станом підлітків у системі фізичного виховання” (2000); Гриньова В.М. “Формування педагогічної культури майбутнього вчителя теоретичний та методичний аспекти” (2001); Сікорський П.І. “Теорія і методика диференційованого навчання в середніх загальноосвітніх і професійних навчальних закладах” (2001); Кушнір В.А. “Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи” (2003); Пальчевський С.С. “Теорія і практика сугестопедичного навчання школярів середніх загальноосвітніх навчальних закладів” (2003); Каленюк О.М., Нісімчук К.О. “Технологія формування духовності: дидактичний аспект” (2003); Жуковський В.М. “Морально-естетичне виховання в американській школі (30-і роки XIX ст. – 90-і роки XX ст.)” (2004).

В названих працях присутня проблема пошуку сучасних педагогічних технологій, які забезпечують ефективне розв'язання конкретних завдань навчання і виховання особистості в системі загальної середньої та вищої освіти.

Корисним у плані розробки і застосування педагогічних технологій є історичний аспект проблеми дослідження.

Проблеми історичного розвитку європейської загальної середньої та вищої освіти досліджували сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені (Л.Віннічук, В.Кравець, К.Куманецькі, Г.Нудьга, З.Хижняк, А.Чума та ін.).

Здобуття Україною незалежності, реформа її шкільної системи та відродження традиційних для рідномовної освіти елітарних навчальних закладів – гімназій і ліцеїв – сприяли помітному посиленню інтересу до історії національного шкільництва як в Україні (А.Алексюк, А.Вихрущ, В.Галузинський, М.Євтух, В.Майборода, Н.Ничкало, Б.Ступарик та ін.), так і в еміграції (І.Ванат, В.Кемінь, І.Руснак, В.Трощинський та ін.).

Автор Курляк І.Є. у праці “Розвиток класичної освіти на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття)” аналізує особливості розвитку освіти в Україні, яка реалізувалась у гімназіях, коледжах, університетах.[138]

Особливий інтерес викликає історія освіти на західноукраїнських землях, де в кінці XIX – на початку XX ст. формувалися теоретичні засади, а також досвід діяльності рідномовних елітарних шкіл. Одними з перших розпочали дослідження цих педагогічних явищ у західних регіонах України Л.Баїк, В.Гомоннай, Н.Дідух, Н.Заволока, А.Ігнат, Б.Мітюров. Однак у 60-70-ті роки вчені не могли об'єктивно висвітлювати й науково інтерпретувати історико-педагогічні явища, пов'язані з національно-культурним відродженням українців та роллю в цьому процесі прогресивної громадськості й греко-католицького духовенства. Це завдання частково реалізували історики української освіти – діячі діаспори Г.Васькович, Є.Жарський, В.Кубійнович, В.Лев та ін. У цей же період були опубліковані й перші діаспорні мемуарні

видання ювілейних книг, присвячених діяльності галицьких українських класичних гімназій.

Лише у 90-ті роки українські вчені отримали доступ до раніше закритих фондів, а разом з тим і право на ґрунтовне, історично об'єктивне висвітлення історії розвитку вітчизняної освіти. При цьому основоположне значення мало нове розуміння праць відомих українських культурно-освітніх, у тому числі релігійних діячів XIX – початку XX ст. (С.Баран, Б.Барвінський, А.Волошин, О.Духнович, І.Герасимович, В.Калинович, І.Кравецький, І.Копач, М.Кордуба, О.Макарушка, В.Мудрий, М.Полек, В.Сімович, С.Смаль-Стоцький, Л.Шанковський, С.Шах, А.Шептицький, А.Штефан, О.Ярема, Л.Ясінчук та ін.).

Праці Б.Ступарика, В.Гомонная та інших поклали початок новій хвилі педагогічних досліджень з історії західноукраїнського шкільництва і стали першими кроками у створенні такої необхідної наукової картини об'єктивного розвитку освітніх закладів та інституцій в окремих регіонах Західної України – Галичині, Буковині, Закарпатті – на фоні специфічних для кожного з них суспільно-політичних та соціокультурних умов. На основі їх фундаментальних праць почали здійснюватися інші дослідження, присвячені вивченню вузких локальних питань цієї широкої проблеми. Варто відзначити праці з проблем діяльності національних культурно-освітніх товариств (І.Андрухів, Г.Білавич, Д.Герцюк та ін.), виховної ролі релігійних об'єднань (І.Мищишин), а також дослідження, присвячені вивченню педагогічної думки, зокрема, в тогочасній періодиці (М.Кухта, С.Вдович, С.Лаба, Т.Завгородня, В.Росул), спадщини окремих педагогічних діячів (О.Вацеба, О.Каськів, О.Ковальчук, Б.Михайлишин та ін.), питань національного виховання (Г.Гуменюк, Н.Сабат, Ю.Щерб'як та ін.), дидактичних систем та специфіки викладання окремих дисциплін у навчально-виховних закладах різного типу (М.Барна, Л.Кобилянська, З.Нагачевська, В.Рак, О.Бабіна, В.Бобров, Л.Єршова, А.Лопухівська, І.Петрюк, С.Чуйко та ін.).

Таким чином, аналіз історіографії досліджень засвідчив, що розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки та практики постійного вивчення, теоретичного осмислення та впровадження педагогічних пошуків і знахідок.

Проблема педагогічної технології так чи інакше відображена в працях майже всіх видатних педагогів.

Так, зокрема, основоположник педагогіки нового часу Ян Амос Коменський одним із перших оциркулював ідею технологізації навчального процесу. Він стверджував, що школа є майстернею, “живою типографією”, яка “друкує” людей. Учитель, на його думку, в педагогічному процесі користується тими засобами для виховання й освіти дітей, що й типографські працівники, створюючи книгу. Технологія навчального процесу, за переконаннями Я.А.Коменського, повинна гарантувати позитивний результат навчання. Функціонально вона має бути своєрідною дидактичною машиною, яка, за умови правильного користування нею, забезпечувала б очікуваний результат. Для цього слід чітко окреслити цілі, вміло вибрати засоби, встановити жорсткі правила їх використання. Усе це свідчить, що Я.А.Коменський розглядав технологізацію як важливий засіб впровадження провідних дидактичних принципів. [118]

Видатний французький філософ і педагог епохи Просвітництва Жан-Жак Руссо основою розвитку особистості вважав вільне виховання, за якого дитина самостійно пізнає світ. В своїх педагогічних роздумах він закликає відмовитися від встановлених волею вихователя обмежень, дотримуватися непорушних природних законів, стверджує, що дитина здатна до самовдосконалення, самопізнання, творчого саморозвитку.[206]

Швейцарський педагог Йоганн-Генріх Песталоцці актуальним завданням педагогіки вважав створення “механізму освіти”, що дасть змогу кожному підготовленому педагогу виховати будь-яку дитину.[198]

На відмові від педагогічної технології як інструменту впливу на дитину ґрунтуються традиції “вільного виховання”, які започаткували і розвивали в Росії Лев Толстой, Костянтин Вентцель. Вони заперечували можливість “технологізувати” педагогічний процес, пропагували прагнення зберегти в людині оригінальність і яскравість дитинства. Якість роботи вчителя оцінювали не на підставі використовуваних технологій, а зважаючи на творчу спрямованість особистості педагога, на створений ним клімат у процесі навчання і виховання.

Розгляд проблеми інноваційних технологій навчання потребує використання досягнень конкретних наук, серед яких треба назвати такі як психологія, соціологія, філософія та ін.

Для визначення особливостей інноваційних технологій навчання цінними є дослідження психологів Л.С.Виготського, Л.І.Божович, Д.Б.Ельконіна, Ж.Піаже, С.Л.Рубінштейна та ін., в яких міститься аналіз психологічних закономірностей процесу засвоєння знань особистістю на різних вікових етапах, акцентується увага на необхідності врахування внутрішньоособистісного розвитку людини у навчанні.

На сьогодні існує чималий філософський і психологічний доробок у дослідженні проблеми свідомості особистості, закономірностей розвитку мислення, механізмів їх функціонування та ролі в житті людини. Філософські, психологічні дослідження з проблем людської діяльності прислужилися формуванню діяльнісного підходу в навчанні, моделюванню професійної діяльності в навчальному процесі.

Свідомість – одне з основних понять філософії, соціології і психології, що позначає людську здатність ідеально відтворювати дійсність у мисленні. У науковій філософії свідомість розглядається як усвідомлене буття, властивість високоорганізованої матерії, суб’єктивний образ об’єктивного світу, як ідеальне на противагу матеріальному і в поєднанні з ним, у вужчому розумінні – це вища форма психічного відображення, властива суспільно розвиненій людині й

пов'язана з мовою, ідеальна сторона доцільної трудової діяльності. Свідомість сформувалася на основі і в процесі суспільної практики. Вона має дві форми: індивідуальну (особистісну) і суспільну.

Свідомість людини виявляється у знаннях, переживаннях, а найповніше – у її вчинках, діяльності, і є історично змінною категорією. Вона змінюється під впливом трудової діяльності і практики пізнання [194, с.411].

Педагогіка розглядає проблему свідомості особистості переважно з практичної точки зору, аналізуючи методичні основи навчального процесу, зокрема, реалізацію принципу свідомості у навчанні.

Свідомість навчання – дидактичний принцип, що пронизує всі сторони навчання [194, с.411]. Свідомість навчання – це таке навчання, коли учні чітко розуміють його цілі, активно і творчо засвоюють факти, визначення, закони, глибоко осмислюють висновки, узагальнення, вміють правильно висловити свої думки й самостійно користуватися здобутими знаннями на практиці. Свідомо засвоєні знання в процесі практичної діяльності перетворюються в переконання учнів [72, с.299].

Центральне місце в свідомості належить мисленню. Водночас Л.С.Виготський категорично виступав проти інтелектуалістичного розуміння свідомості, справедливо вважаючи, що відрив інтелектуальної сторони нашої свідомості від її афективної, вольової сторони є одним з основних і корінних недоліків усієї традиційної психології. Велике значення для реалізації принципу свідомості навчання має поєднання навчання з діяльністю учнів, що дає змогу застосовувати знання на практиці, надає знанням дійового характеру.

Свідоме ставлення до навчання реалізується за допомогою осмислення власних дій та їх результатів відповідно до цілей і мотивів навчання [194, с.411]. Характеризується усвідомленням відповідальності за навчальні досягнення, активністю і самостійністю у процесі засвоєння та застосування знань, оволодінням прийомами розумової діяльності, що забезпечує саморегуляцію навчальної діяльності. Свідоме навчання сприяє формуванню

самосвідомості, самооцінки учнів, вихованню вольових якостей, навичок самоконтролю, організації розумової праці, розвитку пізнавальних інтересів тощо [191, 194, 218, 224].

У процесі дослідження ми спиралися на теоретичні положення про те, що пізнання – це функція свідомості, яка є специфічним проявом духовної життєдіяльності людини. Свідомість робить відомим (свідомим) зміст реальності, яка набуває при цьому предметно-мовної форми знання. Мова (і мовлення) органічно пов'язані зі свідомістю, будучи предметною формою існування останньої. Здійснювана свідомістю пізнавальна діяльність обов'язково є предметною не тільки за формою (мовним її аспектом), але і за змістом (диференційованим у систему розмежовано-визначених предметностей – об'єктів-значень). Свідомість відрізняється від “невідомих” проявів духовного життя тим, що останні не опредметнюються безпосередньо у мові (не “усвідомлюються”). Свідомість, будучи діяльним, а не субстанційним феноменом, реалізується в актах спрямування на зовнішній світ – інтенції, принципово не існує поза інтенційним відношенням до реальності, тобто завжди є “свідомістю про...”. В інтенційних актах свідомості і формується зміст пізнавальних об'єктів – множини значень і смислів, які і надають об'єктам онтологічного статусу матеріальних чи ідеальних, дійсних чи можливих (або належних), теперішніх чи минулих – майбутніх, конкретно-історичних чи абстрактно-загальних, дійсних чи уявних (фіктивних, вигаданих, фантастичних, галюцинацій, сновидінь тощо).

Таким чином, історико-педагогічний та науково-теоретичний розгляд проблеми дослідження переконує, що на часі формування принципово нової системи загальної і професійної освіти, яка реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, характерною ознакою якої є інноваційність – здатність до оновлення, відкриття новому.

У процесі підготовки медичних працівників у системі освіти значна роль належить новим освітнім моделям, які є важливими складниками інноваційних

технологій. Модульно-розвивальна система навчання у сучасних навчальних закладах враховує можливості студента медичного коледжу у засвоєнні науково-природничих знань, сприяє здійсненню ним освітніх поведінкових дій, самоствердженню чи самовизначенню у процесі професійного становлення.

Аналіз наукових психолого-педагогічних досліджень і публікацій з обраної нами проблеми свідчить, що багато дослідників акцентують нині увагу на таких проблемах:

- значення духовних цінностей у розвитку особистості (Бойко А.М., Боришевський М.Й., Ігнатенко П.Р.);
- типологія вартісних позицій у навчальному процесі (Амонашвілі Ш.А., Зязюн І.А.);
- ціннісно-нормативні механізми регуляції навчально-пізнавальної діяльності (Бал Г.О., Матюша І.К.);
- психологічні особливості розвитку особистості у навчанні (Кіружинін Н.В., Щадриков В.Д.);
- ціннісні орієнтації у структурі розвитку індивідуальності (Колесников А.І., Матюша І.К.);
- розвиток ціннісно-сислової сфери особистості за модульно-розвивального навчання (Богданова І.М., Вазіна Н.Я., Макарова І.Г.);
- особистісно орієнтовані, інформаційно-новітні, рефлексивно-інноваційні технології навчання (Бех І.Д., Бондар В.І., Бондаревська Є.В.).

Таким чином, названі вище дослідження, в яких розглядаються конкретні проблеми сучасного дидактичного процесу, складають окремі аспекти обґрунтування теоретичних засад інноваційних технологій навчання студентів медичного коледжу.

Ми виявили, що у попередніх дослідженнях науковцями не аналізувалася проблема технології ціннісно-індивідуального розвитку свідомості особистості,

який відбувається під час виконання студентом медичного коледжу навчально-пізнавальних дій, а також у позанавчальній роботі.

У процесі передбачення методики проведення дослідження ми поставили за мету обґрунтувати технологічну структуру ціннісно-індивідуального розвитку самосвідомості студента медичного коледжу під час вивчення загальноосвітніх дисциплін. Здійснюючи науково-пошукову роботу, ми звертали увагу на вирішення таких аспектів:

- інноваційні програмно-методичні засоби навчання у медичному коледжі;
- організаційні ціннісно-сміслові дії студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності;
- змістовні механізми перцептивного сприйняття і пізнання навчального матеріалу через мислення і особисту свідомість.

Дослідження технології модульно-розвивального навчання у медичному коледжі спрямовувалось нами на виявлення ролі розвитку свідомості у процесі набуття навчального досвіду студентом, врахування його індивідуальних рис та конкретних навчальних дій у процесі засвоєння загальноосвітніх знань. Ми акцентували увагу на таких аспектах інноваційної технології навчання:

- врахування принципу ментальності у процесі сучасної освіти;
- використання інноваційних програмно-методичних засобів навчання;
- обґрунтування перцептивного механізму спілкування у навчальній діяльності за схемою “студент-викладач”.

Такий підхід вимагав нашої уваги до процесу освітнього розвитку студентів, який враховував би як індивідуальні риси, так і їх конкретну навчальну діяльність, що дозволяла студентам самостійно її регулювати, контролювати, а відтак самовизначитися та реалізуватися в ній.

За логікою дослідження обраної нами проблеми обґрунтуємо спочатку деякі аспекти опосередкованого мислення в інноваційній технології навчання студентів медичного коледжу. Зокрема, у теорію інноваційних технологій ми

вводимо поняття “параметр формування навчальної свідомості”. У процесі модульно-розвивального навчання окремі аспекти формування навчальної свідомості виявляються під час здійснення освітньої поведінкової дії студентами. Наприклад, розв’язати завдання варіанту 1 (поданого викладачем).

Варіант 1

1. Чи вистачить 15 м^3 кисню для окиснення 15 м^3 оксиду сульфуру(IV)? (Виміри об’ємів газів проводилися за однакових умов.)
2. Як із піриту одержати сульфат барію? Напишіть рівняння реакцій.
3. При взаємодії 25г суміші міді і цинку з розбавленою сульфатною кислотою в надлишку виділилось 6,3л газу (н. у.). Визначте масу міді в суміші.

Кожен студент за власним бажанням обирає, як він буде себе проявляти у процесі вирішення завдань запропонованого варіанту, а викладач має можливість спостерігати за рівнем розвитку параметру навчальної свідомості, яка виявляється у навчально-пізнавальній діяльності. Таким чином, розвиток параметру навчальної свідомості в інноваційному циклі задається технологічною структурою навчального процесу і визначається впливом модуля хімічного спрямування, що дозволяє виявити емоційно-чуттєвий момент у сприйнятті студентом навчальної інформації. Крім того, заданий модуль з предмету “Хімія” відображає просторову часову характеристику дидактичної діяльності студентів медичного коледжу у певній системі її взаємозв’язку та взаємозалежності із програмно-методичними засобами.

Ми виявили, що окремі дослідники, зокрема Р.Акофф і Ф.Емері, вибудовуючи ієрархію діяльних індивідів і систем, розглядають їх у просторі структурних і функціональних характеристик, характеризують ступеневі і рівневі властивості автономії мислення особистості у процесі навчально-пізнавальної діяльності. За допомогою розвитку параметрів навчального мислення студенти медичного коледжу поступово піднімаються до рівня індивідуальності та здійснюють власну навчальну діяльність (наслідок впливу,